

Kolme vuosikymmentä Saksan yhtenäisyyttä – ja erilaistumista

Tänään [Aikamääre] tulee/ tuli kuluneeksi 30 vuotta Saksan liittotasavallan ja Saksan demokraattisen tasavallan yhdistymisestä, saksalaisittain *Vereinigung* – tai historiallisesti latautuneemmin *Wiedervereinigung*, uudelleen yhdistyminen.

Vähintään yhtä käytetty käsite maassa on *Einheit*, ykseys, yhtenä olo. Virallinen juhlapäiväkin, siis lokakuun 3., kulkee nimellä "Saksan ykseyden päivä", *Tag der deutschen Einheit*.

Alkujaan, silloin 1990-luvun alkuvuosina, tilanne ei oikeuttanut näin ylevää termiä.

"Nielaaisu" olisi voinut olla parempi: Länsi-Saksa yritti nielaista Itä-Saksan, Länsi oli oikeassa ja oikean mittari. Itäsaksalaiset alkoivat usein tuntea itsensä toisen luokan kansalaisiksi ja monet jopa kaivata vanhaa järjestelmää. Ykseydestä ei tosiaan voinut puhua.

Saksassa viitisen vuotta asuneena tulee paljon pohtineeksi, mikä sittemmin on ollut kehityksen suunta maassa. Päällimmäiseksi ajatukseksi nousee, että Saksaa ei suinkaan kuvaa ykseys, vaan syvät jakolinjat ja ristiriitaisuudetkin, yhteiskunnallinen jännittyneisyys. Entisten Itä- ja Länsi-Saksan välinen kuilu ei suinkaan ole enää oleellisin näistä kuiluista, vaikka se toki edelleen on tärkeä, elintaso- ja mentaliteettierot selkeitä.

Kaikkein perustavimman jakolinjan voi kuvata tuotantokoneiston voittajien ja sivuraiteelle joutuneiden häviäjien väliseksi. Varakkuuserot kasvavat, samoin koulutuserot ja myös informaation suhteen eletään osin eri maailmoissa. Ja koska yhteiskunta on hyvin yksityistynyt ja taloustehokkuuteen keskittynyt, kommunikaatio eri yhteiskuntaryhmien välillä jää liian vähäiseksi.

Koulutusjärjestelmä ei pysty tätä kuilua tasoittamaan. Opetuksen resurssit eivät monessa paikassa ole riittävät, opettajan ammatti ei tarpeeksi houkutteleva. Koulujen taso siis vaihtelee merkittävästi, ja jo lapsista näkee, kuka tulee voittajien, kuka häviäjien joukoista. Toisella on eväslaatikossaan terveysterveiset, toisella suklaakeksejä – kouluruokailuahan ei yleisesti ole.

Sivuraiteella olijat eivät tietysti millään lailla ole yhtenäinen joukko. Päinvastoin, maahanmuuttajat ja radikaaliin oikeistoon kannattajat, usein nuoret miehet, toimivat ammottavan kuilun eri puolilla. Jälkimmäisille maan ykseys merkitsee ulossulkevuutta, edellisille sen pitäisi olla sisäänsulkevaa. Jalkapallo, maan siviiliskonto, ei ole pystynyt tarpeeksi toimimaan siltojen rakentajana.

Digitaalisuuskuilukin saattaa vahvistaa tätä jakoa voittajiin ja häviäjiin, mutta asia on myös monimutkaisempi. Maassa on perinteisiin ja jatkuvuuteen tukeutuvaa tapakonservatiivisuutta, joka jarruttaa digitaalisuutta – hyvässä ja pahassa. Saksalaisessa keskustelussa on toki tiedostettu digitalisaation haasteet, maan

osittainen jälkeenjääneisyyskin, mutta voi epäillä, mahdollistavatko tehtävät toimet uutta yhteiskunnallista (digi-)tasa-arvoa.

Myös merkittävänä pysynyt sukupuolten välinen kuilu kulkee osin ristiin voittajat-häviäjät-jakolinjan kanssa. Kotityöt ja lasten hoito kasautuvat edelleen naisten harteille, ja heidän mahdollisuutensa työelämässä jäävät rajallisiksi. Vanhat toimintatavat elävät: laatu-lehti *Zeit*in uusimmassa numerossa naiskansanedustajat kertovat, kuinka heidän puhuessaan parlamentissa "miehet kääntyvät pois, he eivät enää kuuntele".

Ympäristöllinen kuilu, tai miltei paradoksi, vaikuttaa niin ikään syvältä. Ympäristötietoisuus on periaatteessa vahvaa, mutta autoilu hallitsee tuotantoelämää ja vielä monien kaupunkien keskustoja, *Autobahn*lla saa huristaa surutta. Aivan kuin ristiriita tuotantotehokkuuden ja ekologisen kestävyuden välillä kulkisi myös yksilöiden, päättäjienkin, pääkopassa.

Näistä kuiluista ja jännitteistä huolimatta on muistettava, että Saksa toimii monessa suhteessa erittäin hyvin. Taistelu koronaa vastaan on ollut tehokasta ja maa pystyy integroimaan merkittävästi maahanmuuttajia. Talous toimii dynaamisesti, ehkä federalistisen järjestelmän luoman sisäisen kilpailun vuoksi. Tiedotuskenttä ja julkinen keskustelu aukeavat koko maailmaan, siitä tunnetaan vastuuta.

Ehkä jonkinlainen ykseyden kulttuuri silti on olemassa, mutta tuo ykseys rakentuu myös merkittävästi suhteessa ulkopuoliseen maailmaan. Olisiko se Saksan menestyksen salaisuus?

Henri Vogt

Kirjoittaja on Turun yliopiston kansainvälisen politiikan professori